

УДК 342.951: 347.22: 34.096
DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.349>

С. О. Грицай
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
orcid.org/0000-0003-0051-6149

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

У статті проводиться дослідження наявного правового режиму визначеному в Україні для віртуальних активів. Власники криптовалют в Україні отримають низку переваг. Завдяки тому, що з'явиться законодавче регулювання цієї сфери, вони, як мінімум, зможуть захистити свої статки у віртуальних активах, якщо щось трапиться. Новий закон дозволить зробити віртуальні активи цілком легальним та звичним явищем для влади та суспільства. Випадки шахрайства трапляються і в класичній економіці з фіатними грошима, тому не варто думати, що такі ситуації – це проблема виключно віртуальних активів. Все залежить від того, в якій країні зареєстрована криптобіржа. Якщо, наприклад, в Туреччині чи Китаї, то і звертатись потрібно до тієї держави, яка надавала ліцензію. Гарантії для українських покупців криптовалюти підвищаться завдяки тому, що певні криптобіржі отримуватимуть дозвіл на роботу саме в Україні, відповідно їх і будуть перевіряти і слідкуватимуть за тим, щоб вони працювали добросовісно. Верховна Рада України прийняла 17.02.2022 року Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX (надалі – Закон 2074). Який був 15.03.2022 року підписаний Президентом України, після врахованих змін, згідно його раніше поданих пропозицій. Мета статті полягає в проведенні дослідження спрямованого на поняття правової концепції в цілому та особливостей зокрема, наявного правового режиму для віртуальних валют в Україні, що визначений профільним Законом України «Про віртуальні активи». За результатами проведеного дослідження зроблено ряд висновків: 1). право власності на віртуальний актив засвідчується володінням ключа такого віртуального активу, крім випадків, передбачених п. 3 ст. 6 Закону 2074; 2). відповідно до п. 4 ст. 6 Закону 2074, по суті (хоча це прямо не зазначено у Законі 2074) в Україні встановлено презумпцію законності володіння віртуальним активом. Тобто як що хтось хоче оспорити «презумповане» право власності на будь-який з віртуальних активів, він повинен отримати судові рішення в Україні, про встановлення іншого факту.

Ключові слова: криптовалюта, біткоїн, стейблкоїн, токен, цифрова валюта, віртуальні валюта, електронні гроші, грошові сурогати.

Hrytsai S. O. LEGAL STATUS OF VIRTUAL ASSETS IN UKRAINE

The article studies the existing legal regime defined in Ukraine for virtual assets. Cryptocurrency owners in Ukraine will receive a number of advantages. Due to the fact that there will be legislative regulation of this area, they will at least be able to protect their wealth in virtual assets if something happens. The new law will make virtual assets quite legal and commonplace for the authorities and society. Cases of fraud occur in the classical economy with fiat money, so do not think that such situations are a problem exclusively of virtual assets. It all depends on which country the crypto exchange is registered in. If, for example, in Turkey or China, then you need to apply to the state that provided the license. Guarantees for Ukrainian cryptocurrency buyers will increase due to the fact that certain crypto exchanges will receive a work permit in Ukraine, respectively, they will be checked and will ensure that they work in good faith. The Parliament of Ukraine adopted on 17.02.2022 the Law of Ukraine "On Virtual Assets" No. 2074-IX (hereinafter referred to as the Law 2074). Which was signed by the President of Ukraine on 15.03.2022, after the changes were taken into account, according to his previously submitted proposals. The purpose of the article is to conduct a study aimed at the concept of the legal concept in general and features in particular, the existing legal regime for virtual currencies in Ukraine, which is defined by the relevant Law of Ukraine "On Virtual Assets". According to the results of the study, a number of conclusions were made: 1). ownership of a virtual asset is certified by the possession of the key of such a virtual asset, except as provided for in paragraph 3 of Art. 6 of law 2074; 2). in accordance with paragraph 4 of Article 6 of Law 2074, in fact (although this is not expressly stated in the Law 2074), Ukraine establishes the presumption of the legality of ownership of a virtual asset. That is, as if someone wants to challenge the "presumed" ownership of any of the virtual assets, he must obtain a court decision in Ukraine to establish

Key words: cryptocurrency, bitcoin, stablecoin, token, digital currency, virtual currency, electronic money, money surrogate.

Вступ. У своєму інтерв'ю інтернет-виданню «Мінфін», заступник міністра цифрової трансформації з питань розвитку ІТ, висловив свою думку, щодо легалізації криптовалют в Україні, – власники криптовалют отримають низку переваг. Завдяки тому, що з'явиться законодавче регулювання цієї сфери, вони, як мінімум, зможуть захистити свої статки у віртуальних активах, якщо щось трапиться. Новий закон дозволить зробити віртуальні активи цілком легальним та звичним

явищем для влади та суспільства. Випадки шахрайства трапляються і в класичній економіці з фіатними грошима, тому не варто думати, що такі ситуації – це проблема виключно віртуальних активів. Все залежить від того, в якій країні зареєстрована криптобіржа. Якщо, наприклад, в Туреччині чи Китаї, то і звертатись потрібно до тієї держави, яка надавала ліцензію. Гарантії для українських покупців криптовалюти підвищаться завдяки тому, що певні криптобіржі отримуватимуть дозвіл на роботу саме в Україні, відповідно їх і будуть перевіряти і слідкуватимуть за тим, щоб вони працювали добросовісно.

тимуть дозвіл на роботу саме в Україні, відповідно їх ми й перевірятимемо і слідкуватимемо за тим, щоб вони працювали добросовісно [1].

Огляд літератури та вихідні передумови. Верховна Рада України прийняла 17.02.2022 року Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX (надалі – Закон 2074) [5]. Який був 15.03.2022 року підписаний Президентом України, після врахованих змін, згідно його раніше поданих пропозицій [8]. Згідно п. 1 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону 2074, сам закон набере чинності [4]: а) з дня набрання чинності закону України про внесення змін до Податкового кодексу України, щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами; б) впровадження Державного реєстру постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, про що додатково зазначено у п. 2 Розділу VI Прикінцеві та перехідні положення, як обмеження в можливості застосування санкцій передбачених статтею 23 Закону 2074. Для виконання приписів п. 1 Розділу VI Закону 2074 та з метою введення його в дію [3], Верховна Рада України 13.03.2022 року зареєструвала законопроект № 7150 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами» (надалі – Законопроект 7150) [7].

Мета статті – провести дослідження, спрямоване на поняття правової концепції в цілому та особливостей зокрема, наявного правового режиму для віртуальних валют, в Україні, що визначений профільним Законом України «Про віртуальні активи».

Виклад методики. При проведенні дослідження використовувалися: загальнонаукові методи дослідження – дедукція та індукція, синтез та аналіз, наукова абстракція, системний підхід; спеціально – юридичні методи пізнання – формально-правовий; правове прогнозування, ретроспективний та порівняльно-правовий метод; методологічне обґрунтування сутності, природи та структури термінології, що є об'єктом дослідження.

Виклад основного матеріалу.

1. Терміни, поняття та класифікація віртуальних активів:

- *віртуальний актив* – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав (п. п. 1 п. 1 ст. 1 Закону 2074);

- *забезпечений віртуальний актив* – віртуальний актив, що посвідчує майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав (п. п. 3 п. 1 ст. 1 Закону 2074);

- *незабезпечений віртуальний актив* – віртуальний актив, що не посвідчує жодних майнових або немайнових прав (п. п. 6 п. 1 ст. 1 Закону 2074).

У свою чергу, забезпечений віртуальний актив, як вже фінансовий віртуальний актив, формує два окремих напрямку вже свого внутрішнього розподілу, на: забезпечений валютними цінностями та забезпечений цінними паперами або деривативним фінансовим інструментом (п. 6 ст. 4 Закону 2074):

- емітований резидентом України забезпечений віртуальний актив, що забезпечений валютними цінностями (далі – ЗВА(ВЦ));

- емітований резидентом України забезпечений віртуальний актив, що забезпечений цінним папером або деривативним фінансовим інструментом (далі – ЗВА(ФІ)).

2. Створення, цивільний оборот та припинення віртуальних активів:

- *створення* – моментом створення віртуального активу є момент, з якого перший власник отримує можливість володіти, користуватися та розпоряджатися віртуальним активом у системі забезпечення обороту відповідного віртуального активу, якщо немає можливості достовірно встановити інший момент створення віртуального активу, виходячи з технічних особливостей системи забезпечення обороту віртуальних активів (п. 1 ст. 5 Закону 2074);

- *оборот* віртуального активу починається з моменту його створення та здійснюється до моменту припинення обороту віртуального активу (п. 2 ст. 5 Закону 2074);

- оборот на території України ЗВА(ВЦ) здійснюється в порядку, встановленому Національним банком України [6] (п. 3 ст. 5 Закону 2074);

- оборот на території України віртуальних активів, крім ЗВА(ВЦ), здійснюється в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку [2] (п. 4 ст. 5 Закону 2074);

- *припинення*, – особа, яка несе зобов'язання за забезпеченим віртуальним активом, має забезпечити припинення обороту віртуального активу, якщо об'єкти цивільних прав, якими його було забезпечено, ним втрачені або вибули з цивільного обороту з тих чи інших підстав, а можливість заміни забезпечення такого віртуального активу не передбачена правочином про створення відповідного забезпеченого віртуального активу або правочином про відчуження такого віртуального активу (п. 5 ст. 5 Закону 2074).

3. Правовий статус віртуальних активів. Віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги) (п. 7 ст. 4 Закону 2074).

- віртуальні активи є нематеріальними благами, особливості обороту яких визначаються Цивільним кодексом України та Законом 2074; віртуальні активи можуть бути незабезпеченими або забезпеченими. (п. 1 ст. 4 Закону 2074);

- незабезпечені віртуальні активи майнових прав не посвідчують. (п. 2 ст. 4 Закону 2074);

- забезпечені віртуальні активи посвідчують майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав (п. 3 ст. 4 Закону 2074).

- Під забезпеченням віртуального активу розуміється посвідчення ним майнових прав, зокрема прав вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Забезпечення віртуальних активів не є забезпеченням виконання зобов'язання. Під посвідченням майнових прав розуміється підтвердження права власника забезпеченого віртуального активу вимагати об'єкт забезпечення (п. 4 ст. 4 Закону 2074);

- Об'єктом забезпечення віртуального активу є інший об'єкт цивільних прав, права вимоги на який посвідчує такий віртуальний актив. Об'єкт забезпечення віртуального активу визначається правочином, згідно з яким такий віртуальний актив створено. Майнові права, зокрема права вимоги, на об'єкт забезпечення віртуального активу передаються набувачу такого віртуального активу. (п. 5 ст. 4 Закону 2074).

4. Право власності на віртуальний актив. Зміст права власності на віртуальний актив включає право володіти віртуальним активом, право користуватися віртуальним активом та право розпоряджатися віртуальним активом на свій розсуд, якщо це не суперечить закону, зокрема шляхом передачі права власності на віртуальний актив (п. 5 ст. 6 Закону 2074). Володіння, користування та розпорядження віртуальним активом фіксується у системі забезпечення обороту віртуальних активів (п. 6 ст. 6 Закону 2074). Умови набуття, умови переходу та обсяг прав на віртуальні активи можуть виражатися у формі алгоритмів та функцій системи забезпечення обороту віртуальних активів, у межах якої здійснюється оборот віртуальних активів (п. 2 ст. 6 Закону 2074).

Право власності на віртуальний актив набувається за фактом створення віртуального активу, вчинення та виконання правочину щодо віртуального активу, на підставі норм закону або рішення суду і засвідчується володінням ключа такого віртуального активу, крім випадків, передбачених частиною третьою статті 6 Закону 2074 (п. 1 ст. 6 Закону 2074). Ключ віртуального активу – набір технічних засобів, реалізованих у системі забезпечення обороту віртуальних активів, що надають змогу контролювати віртуальний актив (п. п. 5 п. 1 ст. 1 Закону 2074);

Володілець ключа віртуального активу є власником такого віртуального активу, крім випадків, якщо (п. 3 ст. 6 Закону 2074):

- 1) ключ віртуального активу або віртуальний актив знаходиться на зберіганні у третьої особи відповідно до умов правочину між зберігачем та власником цього віртуального активу;

- 2) віртуальний актив передано на зберігання будь-якій особі відповідно до закону або рішення суду, що набрало законної сили;

- 3) ключ до віртуального активу набуто особою неправомірно;

У разі відсутності рішення суду, яким встановлено інше та яке набрало законної сили в Україні, вважається, що будь-яка особа, якій віртуальний актив належав у минулому, на законних підставах мала та має право власності на цей віртуальний актив протягом усього строку володіння ключем віртуального активу щодо такого віртуального активу (п. 4 ст. 6 Закону 2074);

5. Особливості обороту та правочинів з віртуальними активами. Оборот віртуальних активів – усі правовідносини, які стосуються віртуальних активів, які виникають між учасниками ринку віртуальних активів, а також між ними та державою (п. п. 7 п. 1 ст. 1 Закону 2074).

На оборот забезпечених віртуальних активів поширюються всі обмеження, що застосовуються до обороту об'єктів цивільних прав, якими такі віртуальні активи забезпечені (п. 1 ст. 8 Закону 2074).

Закон 2074 не застосовується до правовідносин, пов'язаних із випуском, обігом, зберіганням і погашенням електронних грошей, а також до правовідносин, що виникають під час емісії, обігу, викупу цінних паперів та виконання зобов'язань за ними, укладання і виконання деривативних контрактів, заміни сторони деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів на ринках капіталу, експлуатації програмних або програмно-апаратних комплексів обміну електронними даними, в яких забезпечується здійснення зазначених правовідносин щодо фінансових інструментів, а також відносин, що виникають під час провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках (п. 3 ст. 2 Закону 2074).

Розпорядження забезпеченим віртуальним активом – це розпорядження майновим правом на об'єкт забезпечення цього віртуального активу (п. 1 ст. 7 Закону 2074). Якщо законом встановлено вимоги щодо форми або істотних умов правочину про розпорядження об'єктом забезпечення віртуального активу, такі вимоги підлягають виконанню також під час вчинення правочину щодо розпорядження таким віртуальним активом (п. 7 ст. 6 Закону 2074).

На договори про надання послуг із зберігання або адміністрування віртуальних активів чи ключів віртуальних активів поширюються положення Цивільного кодексу України щодо договорів

про зберігання з урахуванням особливостей, встановлених Законом 2074 (п. 3 ст. 10 Закону 2074).

Посередницькими послугами, пов'язаними з віртуальними активами, є вчинення правочинів щодо віртуальних активів (у тому числі щодо здійснення публічної пропозиції віртуальних активів) в інтересах третіх осіб (п. 1 ст. 13 Закону 2074). Надавач посередницьких послуг, пов'язаних з віртуальними активами, має право вчиняти правочини з віртуальними активами (у тому числі щодо здійснення публічної пропозиції віртуальних активів) в інтересах третіх осіб, від свого імені та від імені третіх осіб за дорученням інших осіб та за їхній рахунок (п. 2 ст. 13 Закону 2074).

У разі якщо забезпечений віртуальний актив забезпечено об'єктом цивільних прав, який знаходиться під приватним чи публічним обтяженням, або забезпечено об'єктом цивільних прав, який вилучено з цивільного обороту, відчуження такого віртуального активу не дозволяється, а будь-який вчинений правочин щодо відчуження такого віртуального активу є нікчемним (п. 2 ст. 8 Закону 2074).

Висновки. Віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі, розподіляється на забезпечений та незабезпечений віртуальний актив. Незабезпечений віртуальний актив – віртуальний актив, що не посвідчує жодних майнових або немайнових прав. Забезпечений віртуальний актив – віртуальний актив, що посвідчує майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Забезпечений віртуальний актив, як вже фінансовий віртуальний актив, формує два окремих напрямку вже свого внутрішнього розподілу, на: забезпечений валютними цінностями та забезпечений цінними паперами або деривативним фінансовим інструментом. Право власності на віртуальний актив засвідчується володінням ключа такого віртуального активу, крім випадків, передбачених п. 3 ст. 6 Закону 2074.

Як основний висновок, за результатами дослідження встановлено, що відповідно до п. 4 ст. 6 Закону 2074, по суті (хоча це прямо не зазначено у Законі 2074) в Україні *встановлено презумпцію законності володіння віртуальним активом*. Тобто як що хтось хоче оспорити таке право власності на будь-який з віртуальних активів, він повинен отримати судові рішення в Україні, про встановлення іншого факту.

Література

1. Мінцифри: «В Україні можна буде легально розраховуватись криптовалютами». *Мінфін*. 06.08.2021. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/articles/oleksandr-bornyakov-virtualni-aktivi-mozhut-povnistyu-zaminiti-deyaki-nacionalni-valyuti/> (дата звернення: 09.05.2022).
2. Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку. Указ Президента України від 23.11.2011р. № 1063/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1063/2011> (дата звернення: 08.05.2022).
3. Порівняльна таблиця до Проекту №7150 Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України, щодо оподаткування операцій з віртуальними активами» від 13.03.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245233> (дата звернення: 17.04.2022).
4. Пояснювальна записка до Проекту №7150 Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування обороту віртуальних активів в Україні» від 13.03.2022р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245235> (дата звернення: 17.04.2022).
5. Про віртуальні активи. Закон України від 17.02.2022 р. №2074–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2074-20> (дата звернення: 15.04.2022).
6. Про Національний банк України. Закон України від 20.05.1999 р. № 679–XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/679-14> (дата звернення: 22.04.2022).
7. Проект № 7150 Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами від 13.03.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211> (дата звернення: 15.04.2022).
8. Пропозиції Президента України до Закону «Про віртуальні активи». Картка законопроекту. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/2698> (дата звернення: 16.04.2022).